Висновок

Формування соціальних навичок у рамках предмета «Здоров'я, безпека та добробут» є важливою складовою виховання покоління, здатного жити в демократичному, безпечному та поважному суспільстві. Комунікація без насильства сприяє відкритому та щирому висловлюванню. Медіація сприяє розвитку здатності чути іншого та відповідально шукати рішення. Конструктивне вирішення конфліктів забезпечує подолання труднощів без шкоди для стосунків.

Ці компетентності не тільки знижують рівень напруги у шкільному середовищі, а й формують ключові життєві навички, які учні використовуватимуть у дорослому житті. Вони сприяють зростанню емоційної грамотності та створюють підґрунтя для культури миру та взаємоповаги.

Використані джерела

1. Горбунова, Н. Навчання навичок ненасильницької комунікації в освітньому середовищі. Педагогічний дискурс, №12, 2021. Н. Навчання навичок ненасильницької комунікації в освітньому середовищі // Педагогічний дискурс, №12, 2021.

2. Конфлікти всередині класу: як вчитель чи шкільний психолог може допомогти порозумітися. – Режим доступу: https://surli.cc/gjragu

3. Розенберг, М. Ненасильницьке спілкування: мова життя. Київ: Основи, 2020. М. Ненасильницьке спілкування: мова життя. — Київ: Основи, 2020.

4. Український центр примирення та медіації. Біла книга шкільної медіації. Київ, 2019. шкільної медіації. Український центр примирення та медіації, 2019.

Катерина ХАБОВСЬКА,
заступник директора з навчально-виховної роботи Гуменецького ліцею Кам'янець-Подільського району

Від булінгу до доброзичливості: кейс із практики

Тема булінгу — надзвичайно актуальна. Навчання дітей разом із закладу дошкільної освіти та багаторічне знання їхніх родин учителями не гарантує уникнення конфліктів, зокрема й системного цькування. Булінг у невеликому колективі може бути ще болючішим, бо його жертві нікуди подітися — всі один одного знають, і уникнути щоденного контакту з кривдниками практично неможливо.

Про актуальність проблеми свідчать дані досліджень ЮНІСЕФ:

- 67% дітей в Україні у віці від 11 до 17 років стикалися з проблемою булінгу;
- 24% дітей стали жертвами булінгу;
- 48% дітей нікому не розповідали про випадки булінгу;
- 44% школярів були спостерігачами булінгу, але ігнорували його, бо їм було страшно за себе;
- більшість дітей зазнавали цькування за те, що вони мали вигляд, говорили, думали не так, як інші діти. [1]

Проте будь-який конфлікт — це ще й шанс. Шанс на зміни, на розвиток емоційної зрілості, на зростання колективу в бік доброзичливості й поваги. У цій статті ми розглянемо реальний кейс із сільської школи, де прояви булінгу вдалося не лише припинити, а й перетворити ситуацію на новий старт для всього класу.

Для кращого розуміння практичного виміру проблеми наведено реальний приклад — кейс із 6 класу сільської школи. До села переїхала внутрішньо переміщена особа — учениця Марія Р. Вона характеризувалася старанністю, інтересом до англійської мови, читанням сучасної літератури та багатим словниковим запасом. У класі, де більшість учнів навчалися разом із дитсадка, поява нової учениці сприймалася як «чужий елемент».

Вже з перших тижнів навчання було зафіксовано неприємні прояви з боку кількох однокласниць: перешіптування, глузування щодо зовнішнього вигляду та відповідей на уроках, насмішки про «городські манери». Спершу прояви сприймалися як «жарти», однак з часом ситуація набула системного характеру.

Булінг виявлявся у кількох формах:

- Словесні образи: «випендрьожниця», «городська пані», «чужа».
- Соціальна ізоляція: під час перерв ученицю ігнорували, не включали до команд під час ігор.
- Приховані дії: анонімні записки з образами, псування особистих речей (розмальований пенал, пошкоджений зошит).

Подібна поведінка однокласників мала відчутний вплив на емоційний стан учениці. Особливо показовим стало те, що навіть учні, які не перебували у конфлікті з Марією, залишалися пасивними спостерігачами. З часом у поведінці дитини спостерігалася замкненість, часті скарги на головний біль та прохання про можливість дистанційного навчання.

Ситуація вимагала втручання дорослих. Зміни в поведінці дитини були зафіксовані класним керівником, після чого було ухвалено рішення про здійснення низки заходів, зокрема:

1. Індивідуальна розмова з Марійкою. Під час відвертої розмови з'ясувалося, що дівчина почувається небажаною, зайвою, і вже не хоче повертатися до школи. Її батько підтвердив: дитина почала нервово реагувати на слово «школа», стала уникати спілкування.

2. Бесіди з ученицями-ініціаторками. Було проведено індивідуальні бесіди з ученицями-ініціаторками, що найбільше ображали Марійку. Після щирої розмови з'ясувалося, що частина з них просто відчувала ревнощі: новенька одразу привернула увагу вчителів, її відповіді хвалили, її щоденник був без зауважень. Інші повторювали поведінку «лідера» групи, аби не стати наступною мішенню.

3. Робота з батьками. На класні батьківські збори було винесено тему: «Як розпізнати та зупинити булінг». Без вказування прізвищ учителька описала ситуацію, наслідки булінгу, емоційний стан дитини-жертви. Більшість батьків поставились із розумінням.

4. Психологічна підтримка. Було організовано цикл тренінгів психологічної підтримки: «Емпатія», «Слово лікує або ранить», «Моя роль у колективі». Учні почали замислюватися над власною поведінкою та відповідальністю.

На базі школи було організовано тренінг «Діти та війна. Навчання технік зцілення». До групи молодших підлітків було включено ученицю Марію, а також запрошено інших учнів 6-го класу, які брали участь у цькуванні. Загалом проведено сім занять.

Зміни не відбулися миттєво, проте вже за кілька тижнів стали помітними такі результати:

● Відновлення спілкування з ученицею Марією відбулося поступово — спершу під час групових проєктів. Цей процес сприяв формуванню нових моделей взаємодії у класі.

● «У межах уроку STEM запропонували створити спільний колаж «Мій клас — моя сила», до якого кожен учень додав опис позитивної риси однокласника.

● Запровадили щотижневу практику «Коло довіри» (учні можливість ділитися емоціями, висловлювати вдячність або просити вибачення).

Уже за два місяці після впровадження заходів стали помітними такі результати:

● Було відзначено покращення психологічного клімату в класі.

● Спостерігалося зростання рівня довіри між учнями.

● Відбулося активніше залучення учениці Марії до життя класу.

● Було зафіксовано зменшення кількості конфліктів та образ.

● Відбулося зміцнення авторитету класного керівника як справедливого дорослого.

Причини ефективності виявленого підходу пов'язані з особливостями сільського освітнього середовища. Серед ключових чинників було виокремлено такі особливості:

1. Особистісні зв'язки: у сільській школі вчитель часто виступає не лише педагогом, а й сусідом чи другом родини, що забезпечує вищий рівень довіри громади та дає змогу глибше впливати на поведінку учнів.

2. Тісне коло спілкування: у невеликому класі зміни стають помітними одразу, адже можливості «заховатися» або «загубитися» практично немає, що прискорює динаміку колективу.

3. Гнучкість підходів: у сільських школах спостерігається більша свобода у виборі форм виховної роботи, що дає змогу реалізовувати нестандартні рішення без надмірної бюрократії.

На основі набутого досвіду було сформульовано кілька практичних рекомендацій для педагогів:

1. Реагування на конфлікт має здійснюватися на ранніх етапах, до його загострення.

2. Спілкування з дітьми має відбуватися прямо, без звинувачень, із поясненням можливих наслідків.

3. До процесу слід залучати батьків як партнерів, а не як винуватців.

4. Клас має бути організований як безпечний простір для висловлення емоцій, адже навіть найсильнішим дітям необхідні підтримка та визнання.

5. Булінг слід розглядати як симптом, а не лише як поведінку, адже агресія нерідко прикриває страх або невпевненість.

Отже, наведений кейс демонструє можливість перетворення конфлікту на ресурс розвитку: навіть у невеликому сільському середовищі, де всі постійно на виду, можна не лише зупинити булінг, а й перетворити ситуацію на можливість для зростання. Найголовніше — не мовчати. Уважність, людяність, бажання зрозуміти — ось ті інструменти, які допомагають учителю зробити клас не просто місцем навчання, а справжньою спільнотою, де панують підтримка, доброзичливість і взаємоповага.

Використані джерела

1. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. – К.: ФОП Нічога С.О. – 2020. – 196 с.

2. Петрановська Л. Як спілкуватися з дитиною. Посібник для батьків. — Харків : Ранок, 2019. — 224 с.

3. Руденко М. В. Культура доброзичливого спілкування в учнівському колективі. — Харків : Основа, 2018. — 128 с.

4. ЮНІСЕФ. Зупинимо булінг разом! : навчальні матеріали для педагогів. — Київ : UNICEF Ukraine, 2020. — 40 с.